

ANJOU KIRÁLYAINK KORA

I. Károly Róbert (1308-1342)

1. Harc a trónért

- Károly Róbert V. **István Árpád-házi magyar király dédunokája** volt.
- Károly Róbert mellett a horvátországi **Subicsok, Csák Ugrin** tartományúr és **Bicskei Gergely esztergomi érsek** állt. Külföldi támogatói a Nápolyi Királyság hűbérura, **VIII. Bonifác pápa**, és a **Habsburg hercegek** voltak.
- 1301 tavaszán Bicskei Gergely Esztergomba vitte, és egy koronával megkoronázta. Ez a koronázás nem volt törvényes, mert nem a Szent Koronával és nem Székesfehérváron, a koronázó városban történt, de fontos volt Károly hatalmának növeléséhez.
- Hamarosan menekülni kényszerült, mivel a nemesek nagy része nem fogadta el és **Vencelnek, a cseh trónörökösnek** ajánlották a koronát.
- Károly Róbert híveket gyűjtött és 1303-ban megostromolta a király székhelyét, Budát. VIII. Bonifác pápa kiátkozta a Vencel-párti budaiakat és neki ítélte a magyar trónt. Válaszul a budai papság kiátkozta a pápát. Károly német és osztrák segítséggel folytatta az ostromot, amíg 1304-ben II. Vencel fiáért nem jött.
- 1305-ben a cseh király meghalt és Vencel, hogy a cseh és lengyel trónt elfoglalhassa, lemondott a magyar trónról a **bajor Wittelsbach Ottó** javára. Eddigre a Károly-pártiak kerültek többségbe; 1307-ben az Erdélybe látogató Ottót a vajda, Kán László elfogta és elvette tőle a koronát.
- **1307. október 10-én Károly Róbertet rákosi országgyűlés királlyá választotta.** Ottó lemondott a trónról és elhagyta az országot, de az új király **hatalma még nagyon gyenge lábakon állt**, az oligarchák (tartományurak, kiskirályok) nagy része ugyanis nem tett neki hűségesküt.

2. A hatalom megszilárdítása

a) Az ország egyesítése, a királyi tekintély helyreállítása

- 1309. június 15-én Budán Tamás esztergomi érsek királlyá koronázta, de mivel a Szent Korona még mindig az erdélyi vajda kezében volt, alkalmi koronát használt hozzá. Ezzel több hagyományt is megsértett, mert **a magyar szokásjog csak a Székesfehérvárott, az esztergomi érsek által és a Szent Koronával történt koronázást ismerte el érvényesnek.** Így miután László az egyházi átok hatására kiadta a koronát, a királyt **1310. augusztus 20-án ismét megkoronázták**, ezúttal minden előírást betartva.
- Bár a főurak nagy része Károly mellé állt, az erősebbek ellenálltak. Ugyan Csák Máté Kőszegi Henrikkel együtt 1308-ban elismerte a királyt, de mint **az ország legnagyobb és legerősebb birtokosai saját területükön királyként uralkodtak.** Aba Amadé kassai halála juttatta a királyt első komoly győzelméhez, mert a város mellé állt Amadé fiaival szemben. Azok Csák Mátéval kötöttek szövetséget, de az egyesített sereget 1312. június 15-én a **rozgonyi csatában** Károly legyőzte.

- 1316-ban a Köszegek, 1317-ben Borsa Kopasz és Kán László felett aratott győzelmet és fokozatosan átvette az irányítást az ország egész területe felett.

- Csák Máté hatalma a rozgonyi csata után meggyengült, de még így is elég erős maradt ahhoz, hogy a király óvatos legyen vele. 1316-ban elvette tőle Visegrádot, majd 1318-ban Komáromot, de az ország észak-nyugati része csak a nagyúr 1321-es halála után került Károly Róbert ellenőrzése alá. Végül 1322-ben az addig kényszerűségből Temesváron tartott **királyi székhely is átkerült Visegrádra**.
- A régi, lázadó főnemesség helyére a király **új, hozzá hűséges embereket** állított és közöttük osztotta fel az elkobzott birtokokat. Jellemzően ősi családok eddig háttérbe szorult ágait emelte be a hatalomba. Ebben az időszakban emelkedett fel sok később a magyar történelemben fontos szerepet játszó család, például a **Lackfiak, Garaiak, Nekcseiek, Szécsényiek vagy a Debreceniek**.
- Első két felesége, bytomi és cieszyni Mária és Luxemburgi Beatrix halála után, 1320-ban feleségül vette a lengyel király lányát, **Lokietek Erzsébetet**, ami később **fiának, Lajosnak** jogalapot teremtett a lengyel trón megszerzésére.
- 1330. április 17-én **Zách Felicián sikertelen merényletet kísérelt meg** a király ellen, de ez már nem fenyegette a király hatalmát. A véres megtorlás komoly figyelmeztetést jelentett minden lázadó kedvű nagyúr számára.
(Felicián testének darabjait különböző városokba, fejét Budára küldték intő példának. Gyermekeit kivégezték, Klára nevű lányát borzalmasan megcsonkítva városról városra hurcolták és azt kellett kiáltoznia: "Így jár, aki hűtlen lesz a királyhoz!" Felicián rokonságát ezen kívül harmadíziglen halálra ítélték, távolabbi rokonait pedig jószágvesztéssel sújtották.)

b) A honorok

- Károly Róbert új alapokra helyezte és megszilárdította az utolsó Árpádok alatt megrendült királyi hatalmat.
- Bár a király, a földek harmadával a kezén, továbbra is az ország legnagyobb földbirtokosa volt, **hatalma elsősorban nem birtokai méretén nyugodott, hanem a várak túlnyomó többségének birtoklásán.** Az Anjou korban a király mintegy 160-at birtokolt az ország 300 várából, míg például a Lackfiak, a legtöbb várral bíró főúri család, mindössze hetet birtokolt.
- Nagy földadományok helyett a király **a szolgálatokat úgynevezett honorok (magyarul: tisztség, régi magyar nyelven: becsü) adományozásával jutalmazta.**
- A *honor* birtokosai a **királyi tulajdon kezelőivé, hasznainak szedőivé váltak**, de a honort nem örökíthették át, a király azt bármikor elvehette tőlük. Az országbarók nagy honorjai jellemzően a legnagyobb főurak között rotálódtak.
- A *honor* jelentette az igazi hatalmat, mivel olykor **10-20 vár birtoklása is járt vele.**
- A *honort* birtokosai saját **familiárisaik** útján irányították.
- A **familiaritás a hűbéri függés magyarországi változata**, a XIII. század folyamán alakult ki. Ez a sajátos magyar képződmény azonban lényeges pontokban eltért a Nyugat-Európában létrejött hűbériségtől. Az úr-familiáris viszony **nem feltétlenül járt birtokadománnyal**, az úr (latinul dominus) főként pénzben vagy természetben jutalmazta meg a neki szolgálatot tevő familiárist. Ezen kívül a hűbérúr és vazallus kapcsolata a legtöbb esetben örök életre szólt, míg **Magyarországon a familiáris bármikor felbonthatta az úrral az érdekeinek már nem megfelelő egyezséget.**

3. Gazdasági intézkedései

Aranyforint és ezüstgaras

Károly Róbert a **királyi felségjogon szedett regaléjövédelmekre** támaszkodott:

- Magyarország gazdag volt aranyban és ezüstben. Károly Róbert **átalakította a bányabér (urbura) rendszerét**, amely a kibányászott arany egytizedével, az ezüstnek egynyolcadával volt egyenlő, a **bányabér egyharmadát megosztotta a földesurakkal**, hogy elősegítse az új bányák feltárását.
- **Megtiltotta, hogy a nemesércet külföldre szállítsák**; az aranyat és ezüstöt az uralkodó által megszabott áron be kellett szolgáltatni. (**nemesfém-monopólium**).

- A sokféle forgalomban lévő pénz helyett 1323-ban megkezdték az állandó értékű ezüstdénár, majd 1325-ben **firenzei mintára az aranyforint verését**, váltópénze az **ezüstgaras** lett. Ez külföldön is igen népszerű pénznek bizonyult.
- A **pénzváltásból** eredő haszonról a kincstár nem mondhatott le, ezért a **kamara haszna** szerepe is megváltozott és szabályos adóvá alakult.
- Emellett minden olyan telek után **kapuadót** szedtek, amelynek a kapuján egy megrakott szénásszekér be tudott menni és meg tudott fordulni (ezért nevezték kapuadónak is). A kapuadó a **jobbágyok éves adója volt a király számára**.
- A kereskedőket megcsapolandó bevezették még a **harmincadot** is, mely a külföldre kivitt vagy behozott árukat vámolja meg. A harmincadot **nem csak határokon, hanem nagyobb városoknál is szedték**. Ilyen volt Székesfehérvár és Buda.

Intézkedései folyamán az ország gazdasága fejlődésnek indult:

- A mezőgazdaság nagy fordulatát az jelentette, hogy **az önellátó gazdálkodás egyre inkább átadta helyét a paraszti árutermelésnek**. A XIV. század második feléből vált meghatározóvá a **két és háromnyomásos művelési rendszer**. Tért hódított a szőlő és gyümölcsstermesztés. Az állattenyésztésben továbbra is rideg állattartás uralkodott. Vizeink halbősége jelentős halászatot tett lehetővé.
- **Városfejlődés:** városaink fejlődése a céltudatos királyi telepítések nyomán már a XII. század végén megindult. A városok kiváltságai fokozatosan bővültek. A városképződés a tatárjárás után felgyorsult.

Várostípusok:

- **Bányavárosok:** Arany, ezüst, rézlelőhelyen épültek.
- **Kereskedőváros:** Vásárjogot kaptak. A hetipiacok, városkörzet gazdaságát foglalta magába. Belekapcsolódtak a távolsági kereskedelembe is.
- **Mezővárosok:** Falu és a város között átmeneti jelenség a mezőváros. Kisebb helyi központként működtek, kaptak vásárjogot is.

c) Kevésbé jelentős ipar:

Az ipar Magyarországon kisebb jelentőségű volt, mint Nyugaton. Magyarországon a legelterjedtebb iparágak a következők voltak: ötvös ipar, fegyvergyártás, szobor- és harangöntés, posztókészítés, bortermesztés, valamint az alapvető céhmesterségek.

4. Külpolitika

- Egyetlen **hódító hadjárata Basarab havasalföldi vajda ellen kudarccal** végződött. Az ország belviszonyainak megszilárdítása után a király az ország külső tekintélyének helyreállításába kezdett. 1330. októberben ugyan meghódította az engedelmességet megtagadó havasalföldi vajda székhelyét, Argyasudvarhelyt, de november 9-én,

hazafelé tartva egy szűk hegyszorosban a vajda csapatai megtámadták és sok emberét megölték, maga is álruhában alig szabadult (**Posadai csata**).

- Rendezte a Bölcs Róbert **nápolyi királlyal fennálló trónöröklési vitát** is. A pápai közvetítéssel megkötött egyezményben kisebbik fiát, András herceget eljegyezte a nápolyi uralkodó unokájával, egyben örökösével, Johannával és rögzítették, hogy a házaspár közösen fogja örökölni a trónt.
- **Bécs árumegállító joga** komoly akadály volt a külkereskedelem fejlődésének, ezért **1335 őszén III. Kázmér lengyel és Luxemburgi János cseh királlyal Visegrádon királytalálkozót szervezett**. Ezen kibékítette a lengyel és a cseh uralkodót és **új kereskedelmi utak létrehozásáról** állapodott meg velük Brünn, Kassa és Lemberg irányába, hogy kikerüljék a bécsi vámot.
- 1339-ben sógora, a gyermektelen Kázmér **örökösödési szerződést** kötött vele, amelynek alapján 1370-ben létrejött a magyar-lengyel perszónalunió.

Károly Róbert 1342-es halálakor erős birodalmat hagyott fiára, Nagy Lajosra.

II. Anjou Nagy Lajos (1342-1382)

Károly Róbert idősebb fia (a kisebbik fiú, András nápolyi Johannával házasodott össze, de nem fogadták be, ezért Johanna és a hívei, Durazzo hercege vezetésével Averszában meggyilkolták.)

1. Belpolitika

- Apjával ellentétben ezzel keveset foglalkozott, ő igazi **lovagkirály** volt, az eszménye I. Szent László volt.
- **Nagy melléknevét**
  - kaphatta **termete miatt** (magasabb volt, mint 180 cm),
  - kiérdemelte lovaghoz méltó tetteivel (**erkölcsi nagyság**)
  - és **birodalma nagysága** miatt is Nagyként emlegette az utókor, főleg a XIX. századi romantikusok, akik a dicső múlt felidézésére szívesen hozták fel Lajos hódításait. A „*birodalmának határait három tenger mosta*” viszont romantikus túlzás, mivel a balkáni hódításokat nem tudta megtartani, Lengyelországnak pedig ekkor nem volt kijárata a Balti-tengerre. (Lásd a térképet az utolsó oldalon!)
- Újabb bárók emelkedtek fel, akik a hadjáratok részvételéért földeket kaptak (Kanizsai, Rozgonyi).
- Felismerte, hogy a **bárókkal szemben meg kell erősíteni a nemességet**, ezért 1351-ben felújította az Aranybullát. Ezt három helyen változtatta meg:
  - Bevezetik a nona (**kilenced**) **kötelező beszédését**. Ez is **tizedrész** egyébként, megtévesztő nevét az adja, hogy a **kilencedik tizedként** emlegették (a **tizedik tized, a dézsma**, Szent István óta az **egyháznak** járt). Cél: a **nagybirtokosok adókedvezményekkel ne csábítsák át a jobbágyokat** a szegényebb nemesektől, így a **kilencedet kötelező volt beszédni** (ha valaki nem szedte be, a király szedette be ⇒ a jobbágyoknak az egységesített adó miatt nem éri meg elköltözni.)

- **Ősiség törvénye** (avicitas): megszűnt a birtokok szabad végrendelkezési joga. Ha az egyenes férfiág kihal, a birtok oldalági lesz. Ha a **nemzetség kihal, akkor a birtok királyi koronabirtok** lesz. A nemesi földbirtok eladhatatlan, elzálogosíthatatlan.
- Az **egy és ugyanazon nemesi szabadság elvének kimondása** (Una Aedemque Libertas Nobilium): **jogilag minden nemes és báró azonos kiváltsággal** rendelkezik (pl. **adómentesség**). Kialakul a nemesség. A bárók egy része **törvénykezhetett a jobbágyok felett (= úriszék)**, némelyik úriszék **pallosjogot** is kapott, vagyis akár **halálos ítéletet** is hozhattak.
- Lajos létrehozta a Titkos Kancelláriát: megkísérelte egy **udvarhű nemesség kialakítását**. A királyi udvarban fiatal nemeseket hívott (pl. a legendás nagy erejű Toldi Miklós).
- A jó adóbevétel érdekében **támogatta a városokat** is. (pl. Kassa fejlődése)

Nagy Lajos bullája

2. Külpolitika

Nagy Lajos rengeteg háborút vívott, uralkodására összesen három békés év volt jellemző. (1342, 1375-76)

a) Nápolyi hadjáratok

- A pápánál kérte, hogy vizsgálja ki az **öccse halálának** az ügyét, és ítélje el a gyilkosokat, de nem foglalkoztak vele, ezért maga vette kézbe az ügyet (**bosszúhadjárat**).
- 1348-ban szárazföldi csatában, 1350-ben tengeri csatában ütközött meg a nápolyiakkal. Ezzel **elfoglalta Nápolyt, de hosszabb távra nem tudta megtartani**.

- Végül békét kötött Nápolyval és hadisarc ellenében kivonult a városból.
- Összesen 17-szer vezetett katonaságot Itáliába, s seregeinek harcosa volt a történelmi **Toldi** is.

b) **Dalmácia megszerzése:**

5 háborút vívott **Velence ellen**, végül sikerült neki 1381-re **visszaszerezni a gazdag dalmát városokat**, pl. Ragusa (Dubrovnik), Fiume (Rijeka), Spalato (Split), Zára (Zadar).

c) **Balkán felé:**

- Az eretnek **bogumilok ellen** vezetett keresztes háborúkat, 1365-ben a Vidini cárság elfoglalása, és itt bántást hoz létre. Keresztelési akciókat is vezet, a pápa kérésére. 200 000 embert átkeresztelnek, emiatt felkelések törtek ki. A végén visszaengedte a cárt, aki behódolt neki.
- Megkísérelte a **bolgárok** meghódítását is, hosszú távra azonban ez sem sikerült.
- Ő ütközött meg elsőként a **törökökkel** is.

d) **Lengyelország megszerzése**

- 1370-ben **kihalt a Piast-dinasztia**, így az 1339-es szerződés értelmében Lajos örökölte III. Kázmér trónját. 1370-1382 között tehát létrejött az **I. magyar-lengyel perszónálunió**: az egyetlen összekötő kapocs a két ország között a király személye volt.
- Itt **inkább az anyja uralkodott** (Lokietek Erzsébet), mivel a két helyen uralkodás gyengítette a király magyarországi hatalmát.
- A két ország **kereskedelmi kapcsolatai megerősödtek** a perszónálunió alatt, ami a gazdaság élénkülésével is járt
- Itt is **harcolt**, méghozzá a pogány **litvánok ellen**.
- 1374-ben kiváltságot adott a lengyel nemeseknek a Kassai Statútumban.

3. **Trónörökösödési viszályok:**

a) **A perszónálunió felbomlása:**

- Lajos 1382-ben meghal és 2 lánya maradt:
  - **Mária**, ő a **magyar trónt** örökli és Luxemburgi Zsigmondnak lesz a felesége,
  - **Hedvig**: övé lesz a **lengyel trón** és Jagelló Ulászló lesz a férje.
- Így megszűnik a lengyel-magyar perszónálunió.

b) **Anjou Mária (1382-1387):**

- Ebben az időszakban az országban **feudális anarchia** volt, a közvélemény a trónutódlás kérdésében három részre szakadt:
  - **Luxemburgi Zsigmond**, őt támogatták a Lackfiak és a Szécsiek
  - **Durazzo „Kis” Károly**: őt a Károly Róberthez hűek támogatták.
  - **Anjou Károly**: őt az anyakirálynő és a Garaiak támogatták.

- 1385-ben Luxemburgi Zsigmond feleségül vette Máriát. Ebben az évben **megkoronázták Durrazoi Károlyt** (1385-1386), de őt 39 napra rá a **Gariaiak megölték**. Erre válaszul Kis Károly hívei foglyul ejtették Máriát és Erzsébetet, Garait pedig kivégezték.
- **1387-ben megkoronázták Luxemburgi Zsigmondot**, aki fokozatosan megszilárdítva hatalmát végül kivette az országot a feudális anarchiából.

Összegzés: Az Anjou-házi királyok uralma a középkori Magyarország egyik fénykorát jelentette.

